

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa

o stave rozvíjania predčitateľskej gramotnosti 5 – 6-ročných detí v materských školách v SR v školskom roku 2007/2008

Tematické inšpekcie sa vykonali v **174** materských školách (5,98 %), z toho boli **3** cirkevné a **6** súkromných. Cieľom inšpekcie bolo zistiť stav rozvíjania predčitateľskej gramotnosti 5 – 6-ročných detí v materskej škole (MŠ). Deťom, ktoré boli vybrané náhodným výberom, bolo zadaných **1 007** dotazníkov, ktoré boli prispôsobené ich veku. Dotazník pre učiteľky bol zadaný **341** učiteľkám v triedach, v ktorých sa uskutočnilo aj pedagogické pozorovanie výchovno-vzdelávacej činnosti. Údaje podľa krajov o počte MŠ, detí a učiteľiek sú uvedené v tabuľkách 1 – 3.

Tabuľka 1 Počet materských škôl

Kraj	Počet MŠ		Podľa zriaďovateľa					
			z toho štátne		z toho cirkevné		z toho súkromné	
	celkový počet	počet	počet	[%]	počet	[%]	počet	[%]
Bratislavský	18	16	16	88,8%	1	5,6%	1	5,6%
Trnavský	18	17	17	94,4%	0	0,0%	1	5,6%
Trenčiansky	20	19	19	95,0%	0	0,0%	1	5,0%
Nitriansky	42	41	41	97,6%	1	2,4%	0	0,0%
Žilinský	24	22	22	91,6%	1	4,2%	1	4,2%
Banskobystrický	22	21	21	95,5%	0	0,0%	1	4,5%
Prešovský	15	14	14	93,3%	0	0,0%	1	6,7%
Košický	15	15	15	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Spolu za SR	174	165	165	94,9%	3	1,7%	6	3,4%

Tabuľka 2 Počet detí

Kraj	Počet detí		Podľa zriaďovateľa					
			z toho v štátnych		z toho v cirkevných		z toho v súkromných	
	celkový počet	[%]	počet	[%]	počet	[%]	počet	[%]
Bratislavský	108	10,7%	96	88,8%	6	5,6%	6	5,6%
Trnavský	93	9,2%	87	93,5%	0	0,0%	6	6,5%
Trenčiansky	119	11,8%	113	95,0%	0	0,0%	6	5,0%
Nitriansky	254	25,2%	248	97,6%	6	2,4%	0	0,0%
Žilinský	135	13,4%	125	92,6%	4	3,0%	6	4,4%
Banskobystrický	125	12,4%	119	95,2%	0	0,0%	6	4,8%
Prešovský	84	8,3%	78	92,9%	0	0,0%	6	7,1%
Košický	89	8,8%	89	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Spolu za SR	1 007	100,0%	955	94,8%	16	1,6%	36	3,6%

Tabuľka 3 Počet učiteliek

Kraj	Počet učiteliek		Podľa zriaďovateľa					
			z toho v štátnych		z toho v cirkevných		z toho v súkromných	
	celkový počet	[%]	počet	[%]	počet	[%]	počet	[%]
Bratislavský	34	10,0%	30	88,2%	2	5,9%	2	5,9%
Trnavský	36	10,6%	34	94,4%	0	0,0%	2	5,6%
Trenčiansky	40	11,7%	38	95,0%	0	0,0%	2	5,0%
Nitriansky	84	24,6%	82	97,6%	2	2,4%	0	0,0%
Žilinský	48	14,1%	44	91,6%	2	4,2%	2	4,2%
Banskobystrický	42	12,3%	40	95,2%	0	0,0%	2	4,8%
Prešovský	27	7,9%	25	92,6%	0	0,0%	2	7,4%
Košický	30	8,8%	30	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Spolu za SR	341	100,0%	323	94,7%	6	1,8%	12	3,5%

Výchovno-vzdelávací program materskej školy

Vo väčšine kontrolovaných škôl bolo rozvíjanie predčitateľskej gramotnosti (ďalej PČG) začlenené do plánu práce materskej školy formou konkrétnych aktivít. Ojedinele sa vyskytli plánované aktivity aj pre nadané deti zamerané na prácu s počítačom, v rámci krúžkovej činnosti na literárno-dramatickú oblasť a súťaže v prednese poézie a prózy. S nadanými deťmi učiteľky pripravovali dramatizácie známych rozprávok, s ktorými sa prezentovali na verejnosti a zúčastňovali sa prehliadok detských dramatických divadiel v rámci regiónu. Súčasťou pedagogických porád boli najčastejšie prednášky k rozvíjaniu PČG a odovzdávanie poznatkov medzi učiteľkami, ktoré získali účasťou na vzdelávacích podujatiach, prostredníctvom internetu a individuálnym štúdiom odborného časopisu Predškolská výchova. Oblasť rozvíjania PČG bola zapracovaná v pláne profesijného rastu učiteliek len ojedinele. MŠ informácie z oblasti rozvíjania PČG rodičom sprostredkovali najčastejšie pri osobných rozhovoroch, formou oznamov na nástenkách v priestoroch školy, výstavkami detských prác, v niektorých prostredníctvom školských časopisov, regionálnych novín, zriadených internetových stránok, ojedinele i priamymi ukážkami práce s deťmi. Učiteľky väčšinou informovali rodičov o knihách, s ktorými pracovali, v prípade záujmu im zapožičali niektoré knihy do rodín. Spolupracovali s mestskými a miestnymi knižnicami, organizovali besedu so spisovateľom alebo ilustrátorom. Odborní zamestnanci knižníc ponúkali deťom zaujímavé aktivity, ako napr., počúvanie rozprávok, prezeranie a porovnávanie ilustrácií v knihách, kreslenie vypočutej rozprávky, oboznamovanie s písmenkami. Spoločné čitateľské aktivity so žiakmi ZŠ sa organizovali skôr v spojených subjektoch, podľa podmienok aj s centrom voľného času a základnou umeleckou školou. K rozvíjaniu PČG detí prispievali i návštevy galérií, výchovných koncertov, múzeí, kultúrnych, filmových a divadelných podujatí i výstavy výtvarných prác. Vidiecke školy umožňovali bábkohercom kontakt s deťmi priamo vo svojich priestoroch. Opýtané deti v dotazníku označili (65,4 %), že im divadielka s bábkami občas hrávali aj učiteľky. Vzťah detí ku knihám podporovali najčastejšie prostredníctvom knižných darčiekov k narodeninám, darčiekov pod stromček, pri odmene súťažiach, pri odchode detí z MŠ, alebo voľným predajom detských kníh v priestoroch školy. Svoje vlastné knihy si mohlo priniesť do MŠ 60,1 % opýtaných detí. Pre prácu s nimi im učiteľky poskytli priestor. Rovnaký počet detí v dotazníkoch ozančilo, že si nemohli zapožičať knihy domov.

V MŠ prevládalo súbežné plánovanie tematických celkov z jazykovej a literárnej výchovy. Nedostatky sa vyskytli prevažne vo frekvencii plánovania obsahu tematických celkov. Obsah výchovy a vzdelávania z jazykovej a literárnej výchovy sa plánoval okrem zamestnaní a didaktických aktivít aj do ostatných organizačných foriem denného poriadku. Kontrolná činnosť riaditeliek MŠ so zameraním na sledovanú oblasť bola skôr sporadická, bez cieľného plánovania.

Zdroje rozvíjania predčitateľskej gramotnosti

Väčšina škôl vytvárala pre deti podnetné prostredie, stimulujúce rozvíjanie PČG, ktoré ich inšpirovalo k rôznym formám využitia. Takmer všetky mali vytvorené čitateľské kútiky pre deti s voľne dostupnými knihami rôznych literárnych žánrov, doplnené detskými časopismi. V niektorých triedach boli vytvorené centrá gramotnosti, obohatené pracovnými listami, rekvizitami, rôznym výtvarným a hrovým materiálom. V niektorých MŠ priestorové podmienky umožňovali vytvoriť priestor s odbornými knihami a časopismi aj pre rodičov. Väčšina mala zriadené samostatné knižnice s detskou a odbornou literatúrou, v ostatných sa knihy nachádzali najčastejšie v triedach a v miestnostiach pre odpočinok detí. Priestory tried a šatní prirodzene podporovali rozvíjanie PČG – podnetná výzdoba, nástenky, označenie centier aktivít, oznamy pre rodičov, skrinky pre deti označené menom dieťaťa a značkou, na nástenkách vyvesené deťom známe básničky, obrázky s tlačenými písmenkami a číslicami, svojpomocne zhotovené knihy, výtvarné práce, čitateľské preukazy označené menami detí. Písmená a číslice boli súčasťou výzdoby väčšiny tried. V niektorých MŠ obmedzené priestory neumožňovali vytvoriť optimálne podmienky pre rozvíjanie PČG.

Fond detskej literatúry väčšinou zodpovedal veku a potrebám detí, dopĺňal sa v rámci finančných možností škôl. Najlepšie boli zastúpené rozprávkové, obrázkové a náučné knihy, encyklopédie, veršované knihy a lepoprelá. Knižné tituly dopĺňali detské časopisy, DVD a magnetofónové nahrávky rozprávok. V niektorých triedach využívali kalendáre počasia a maľované čítanie. Deti uprednostňovali rozprávkové knihy bohaté na ilustrácie a encyklopédie, menej lepoprelá a veršované knihy. Medzi najčastejšie využívané detské časopisy patrili Včielka, Vrabček, Adamko – hravo, zdravo, Zvonček, Bobík, Šikovniček, Macko Pusík, v MŠ s výchovným jazykom maďarským Ovi Tappancs, Mini Manó, Buci Maci. Školy boli vcelku veľmi dobre vybavené rôznorodým písacím materiálom. Deti najčastejšie používali trojhranné ceruzky, farbičky, fixky, voskový pastel, farebné tuše, kriedy, temperové, akvarelové a prstové farby. Dobré bolo vybavenie rôznymi rekvizitami, prevažne staršími maľuškami, prstovými, dlaňovými a plošnými bábkami. V aktivitách sa využívali i rozličné aplikácie čiapok, prenosné detské divadielka, paravány, kostýmy rozprávkových postáv a rôzne doplnky.

Ponuka podujatí vzdelávacích inštitúcií v jednotlivých regiónoch v oblasti PČG bola značne rozdielna, čo sa odzrkadlilo predovšetkým v kvalite informovanosti učiteliek. Prevažná časť učiteliek v dotazníkoch uviedla, že na školách je z oblasti PČG málo vzdelávacieho materiálu. Učiteľky sa vzdelávali prevažne samoštúdiom, informácie získavali z časopisu Predškolská výchova, ojedinele cez internet. Ďalšie vzdelávanie absolvovali najmä v rámci projektu IOWA Orava, účasťou na vzdelávacích programoch a seminároch. Získané poznatky využívali pre skvalitnenie výchovno-vzdelávacej činnosti (VVČ). Špecifické metódy na stimuláciu PČG detí učiteľky vo VVČ uplatňovali, ale väčšina z nich neabsolvovala ďalšie vzdelávanie v danej oblasti, preto nepoznali ich vecnú podstatu.

Výchovno-vzdelávacia činnosť

Positívnym zistením bolo, že učiteľky využívali bežné aktivity vedúce k rozvíjaniu PČG v hrách a činnostiach podľa voľby detí. Deti obľubovali hry s písmenkovým pexesom a mozaikou, dominom, puzzle, obkresľovanie a nalepovanie písmen, grafické napodobňovanie tvarov a písmen, hry s vkladáním písmen do otvorov, hry na knižnicu, vypisovanie receptov lekárom, tvorenie kalendára počasia a jeho zaznamenávanie. Nenásilným spôsobom poznávali súvislosti medzi skutočnými predmetmi a nápismi v triedach a šatniach, písmená a číslice chápali ako súčasť získavaných poznatkov. Učiteľky ich učili správne manipulovať s knihou, umožnili im prezerat' obľúbené knihy, vnímať videnu ilustráciu s počutým textom, vytvárali im priestor na aktívne počúvanie rôznych literárnych žánrov, recitovali s nimi básničky. Viedli deti k samostatnej práci s knihou, najmä vyhľadávaním informácií v encyklopédiách a určovaním rozprávok podľa obrázkov. S deťmi sa často rozprávali o vypočutej rozprávke a o postavách, čím boli zámerne vedené k rečovému prejavu. Deti sa

učili jednotlivé texty rozprávok porovnávať, hľadať rozdiely, zaujímať vlastné postoje a hodnotiť konanie jednotlivých postáv. Pedagogický prístup učiteliek k deťom a ich kultivovaný rečový prejav kladne vplývali na rozvoj osobnosti detí v súlade s ich vekovými a individuálnymi osobitosťami. V niektorých MŠ mali deti vytvorené podmienky na oboznamovanie sa s prácou na PC prostredníctvom vhodných edukačných programov. Učiteľky umožňovali deťom ilustrovať a graficky zobrazovať prečítané texty, z ktorých spoločne zhotovovali obrázkové knihy na rôzne témy. Knihy s deťmi tvorili učiteľky na väčšine škôl, menej písali denníky a listy napr., chorým kamarátom. Takmer vo všetkých MŠ umožnili deťom poznávať písmená, poskladať z nich svoje meno, podpísať sa, vyhľadávať písmená v texte, zapísať ich podľa predlohy, napísať slovo, číslicu, prípadne krátky text. Napísať správne svoje meno dokázalo **81,1 %** detí a **68,2 %** detí poznalo písmená, ktoré sa vyskytujú v ich mene. Väčšina škôl mala naplánované hry na podporu fonematického uvedomovania (hry s rýmami, slovami, rozlišovanie hlások, tvorenie slov a pod.), menej často ich učiteľky využívali v činnostiach v priebehu dňa. Väčšina detí v dotazníku potvrdila, že má svoju obľúbenú knihu, rado číta podľa obrázkov a počúva, keď mu učiteľka číta, alebo vymýšľa s ňou rozprávky podľa obrázkov. Pozitívnym zistením je, že väčšine deťom čítajú z kníh aj doma. Pred odpočinkom detí najčastejšie uprednostňovali čítanie alebo rozprávanie rozprávok (**95,0 %**), relaxačnú hudbu (**32,8 %**), rozprávky reprodukované z hudobných nosičov (**29,6 %**), spev (**15,2 %**) a ticho (**5,3 %**). V naplánovaných záujmových činnostiach sa vyskytovali aktivity súvisiace s rozvíjaním PČG detí, najčastejšie čítanie a určovanie rozprávok podľa ilustrácií, rozprávanie vlastných zážitkov, vymýšľanie príbehov, dramatizácia s oživenou hračkou, tvorba leporela, počúvanie rôznych literárnych žánrov, recitovanie básničiek, hranie divadielok s kamarátmi, vyhľadávanie informácií v encyklopédiách, voľné listovanie v detských časopisoch a práca s počítačom. Mnohé rozprávky deti poznali podľa ilustrácií, vedeli vyrozprávať príbeh podľa obrázkov a výtvarne vytvoriť vlastnú ilustráciu. Väčšina detí v dotazníku správne určila rozprávku podľa postavičiek na obrázku a vypočutého krátkeho úryvku z rozprávky. Deťom, ktorých materinský jazyk bol iný ako výchovný jazyk triedy, učiteľky venovali zvýšenú pozornosť. Menej pozornosti sa venovalo deťom, ktoré vedeli čítať a písať.

Z dotazníkov vyplýva, že učiteľky uplatňujú najčastejšie metódu spoločného čítania (**88,0 %**), metódu tvorby vlastných kníh a časopisov (**65,7 %**), metódu lona (**60,7 %**), metódu kalendár počasia (**51,9 %**), metódu jazykovej skúsenosti (**43,7 %**), menej metódu ranný odkaz (**31,4 %**), metódu slovná banka (**29,6 %**), metódu písania denníkov (**9,1 %**) a žiadnu z uvedených metód neuplatňuje **5,0 %** učiteliek.

Na priebežné hodnotenie detí učiteľky využívali pozitívne a motivujúce vyjadrenia, poskytovali deťom spätnú väzbu na ich výkon a vynaložené úsilie. Spätnú väzbu s vyjadrením pokroku u dieťaťa dávali ojedinele. Individuálne záznamy o úrovni PČG detí (reakcia na čítaný text, vzťah ku knihe) neboli na školách zaužívané. V rámci poradenských aktivít sa učiteľky venovali najčastejšie riešeniu problémov detí s nesprávnou výslovnosťou a logopedickej starostlivosti, zriedkavo poskytovali rodičom spätnú väzbu vo vzťahu dieťaťa ku knihe.

Záver

Výchovno-vzdelávací program kontrolovaných škôl stimuloval rozvíjanie PČG detí na rôznej úrovni. Aktivity sa najčastejšie realizovali v spolupráci s knižnicami, menej so ZŠ, CVČ, ZUŠ a rodinou. S deťmi navštívili divadelné a kultúrne podujatia, galérie, múzeá, prípadne deťom hrali divadielko učiteľky. Ich realizácia pozitívne ovplyvnila rozvíjanie PČG detí. Úlohy boli aj súčasťou pedagogických porád. Oblasť PČG nebola na mnohých školách zapracovaná v pláne profesijného rastu učiteliek. Vo väčšine škôl boli úlohy z tematických celkov jazykovej a literárnej výchovy plnené súbežne, nerovnomernosť striedania sa odrazila najmä v nižšej frekvencii využitia niektorých literárnych žánrov. Sledovanie rozvíjania PČG často v kontrolnej činnosti riaditeľiek chýbalo.

Materiálno-technické podmienky na rozvíjanie PČG boli pomerne dobré, pozitívom bola vybavenosť detských knižníc rôznymi žánrami, negatívom zastaranosť detskej literatúry. Priestory škôl boli väčšinou podnetné a svojou výzdobou podporovali rozvíjanie PČG. V triedach mali vytvorené čitateľské kútiky. Knihy a časopisy boli deťom dostupné. K stimulácii rozvíjania PČG na viacerých školách prispela aj modernizácia učebných pomôcok a využitie vhodných edukačných programov pre deti na PC. Nedostatočné informácie a možnosti vzdelávania sa učiteľiek v oblasti rozvíjania PČG detí neumožňovalo zámerné a cieľavedomé využitie špecifických metód v praktickej činnosti. Tento stav na školách vznikol dôsledkom nedostatočnej ponuky vzdelávacích aktivít a odbornej literatúry so zameraním na PČG. Problematike rozvíjania a podpore PČG je potrebné venovať trvalú a prioritnú pozornosť a cielene sa v tejto oblasti vzdelávať. Rozhodujúcim faktorom ovplyvňujúcim kvalitu a rozvíjanie predčitateľských zručností detí je kvalita špecifických zručností učiteľiek.

Na základe pozorovania VVČ možno konštatovať, že v priebehu dňa učiteľky zaraďovali aj úlohy rozvíjajúce PČG detí. Vytvárali u detí pozitívny vzťah ku knihám, priestor na aktívne počúvanie rôznych literárnych žánrov, umožnili im poznávať písmená, číslice, vyhľadávať informácie v encyklopédiách. Väčšina detí dokázala napísať si svoje meno. Vo VVČ učiteľky viedli deti k vyjadrovaniu vlastných názorov, porovnávaniu získaných informácií, menej priestoru im poskytovali na využitie ich tvorivých schopností a zručností. Prínosom boli hry na podporu fonemického uvedomovania hlások, rozprávanie vlastných zážitkov, vymýšľanie príbehov, využívanie maľovaného čítania a práca s počítačom. Deti často rozprávali o prečítaných textoch, dramatizovali známe rozprávky, čo malo pozitívny dopad na ich komunikačné zručnosti. Učiteľky hodnotili viac výkon detí ako ich pokrok v oblasti PČG, čo malo negatívny dopad na zvyšovanie záujmu o učenie a tvorivosť.

Podstatné pozitíva

- zaradenie aktivít na rozvíjanie PČG vo výchovno-vzdelávacom programe školy
- podnetnosť prostredia vo vzťahu k rozvíjaniu PČG
- aktívna spolupráca s mestskými a miestnymi knižnicami

Podstatné negatíva

- nedostatočné využívanie špecifických metód na rozvíjanie PČG detí
- sporadické uplatňovanie spätnej väzby s vyjadrením pokroku
- absencia vzdelávania učiteľiek v oblasti PČG

Odporúčania a podnety

Riaditeľkám materských škôl

- venovať pozornosť PČG detí v školskom vzdelávacom programe a v metodickom orgáne školy, úlohy PČG dôsledne realizovať v praxi
- zapracovať oblasť rozvíjania predčitateľskej gramotnosti do plánu profesijného rastu učiteľiek a venovať zvýšenú pozornosť vzdelávaniu učiteľiek
- systematicky budovať školskú knižnicu vhodnú na realizáciu výchovno-vzdelávacej činnosti, rozširovať fond detskej a odbornej literatúry vo vzťahu k finančným možnostiam školy
- viesť deti k prezentácii vlastného názoru a poskytovať deťom spätnú väzbu s vyjadrením pokroku v oblasti PČG

- viesť záznamy o úrovni PČG detí v pedagogickej diagnostike
- zamerať kontrolnú činnosť aj na rozvíjanie PČG
- organizovať zaujímavé a podnetné aktivity pre rodičov detí, zapojiť ich do rozvíjania PČG detí

Zriaďovateľom materských škôl

- vytvárať vhodné materiálno-technické podmienky na kvalitnú realizáciu výchovno-vzdelávacej činnosti v oblasti zámerného rozvíjania PČG detí
- podporovať účasť učiteliek materských škôl na ďalšom vzdelávaní v oblasti rozvíjania PČG

Metodicko-pedagogickým centrám

- orientovať vzdelávacie aktivity pre učiteľky materských škôl na problematiku rozvíjania PČG detí